

ЭКОЛОГИЯ ВА АТРОФ-МУҲИТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДАГИ ҚОНУНЧИЛИК ИЖРОСИ УСТИДАН ПРОКУРОР НАЗОРАТИ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ

Ахмаджанов Отабек Муроджон ўғли
Тошкент вилояти прокуратураси
 2 даражали юрист, бўлим катта прокурори
ahmadjanovotabek888@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.13852781>

Аннотация: Мазкур мақолада экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги қонунчилик ижроси устидан прокурор назорати тушунчаси ва унинг ўзига хос жиҳатларига доир масалалар таҳлил этилган. Шунингдек, мазкур мақолада “прокурор назорати” тушунчасига доир олимларнинг фикрлари таҳлил этилган.

Калит сўзлари: Атроф-муҳит, экология, экологик хавфсизлик, сув, таъминлаш, табиат, прокурор, назорат, қонунчилик, нормалар.

КОНЦЕПЦИЯ ПРОКУРОРСКОГО КОНТРОЛЯ ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В ОБЛАСТИ ЭКОЛОГИИ И ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ И ЕЕ ОСОБЕННОСТИ.

Ахмаджанов — сын Отабека Муроджона
Прокуратура Ташкентской области
 Старший прокурор, 2-го уровня юридического отдела
ahmadjanovotabek888@gmail.com

Аннотация: В данной статье анализируется понятие прокурорского контроля за исполнением законодательства в области экологии и охраны окружающей среды и вопросы, связанные с его специфическими аспектами. Также в данной статье анализируются мнения ученых о понятии «прокурорский контроль».

Ключевые слова: Окружающая среда, экология, экологическая безопасность, вода, водоснабжение, природа, прокуратура, контроль, законодательство, нормы.

THE CONCEPT OF PROSECUTOR'S CONTROL OVER THE IMPLEMENTATION OF LEGISLATION IN THE FIELD OF ECOLOGY AND ENVIRONMENTAL PROTECTION AND ITS SPECIFIC ASPECTS

Akhmadjanov is the son of Otabek Murodjon
Prosecutor's office of Tashkent region

2nd level senior prosecutor of the legal department ahmadjanovotabek888@gmail.com

Abstract: This article analyzes the concept of prosecutor's control over the implementation of legislation in the field of ecology and environmental protection and issues related to its specific aspects. Also, this article analyzes the opinions of scientists on the concept of "prosecutor control".

Key words: Environment, ecology, environmental safety, water, supply, nature, prosecutor, control, legislation, norms.

Хозирги кунда атроф-муҳитнинг ифлосланиши ва кескин ёмонлашуви ҳар йили одамлар саломатлигига кўпроқ таъсир кўрсатмоқда. Атроф-муҳит ифлосланиши ва юқори эрта ўлим ставкалари ўртасидаги муносабатлар йилдан-йилга ортиб бормоқда.

Табиатга антропоген таъсир, кенг тарқалган иқлим ўзгариши, чўлланиш ва атроф-муҳит учун бошқа салбий жараёнлар оқибатида юзага келган Global экологик муаммолар табиий офатлар ва одам офатлари, ҳаво ифлосланиши, ер усти ва ер ости сувларининг кўпайишига олиб келади.

Тадқиқотчиларнинг таъкидлашича, дунёнинг деярли ҳар бир минтақасида аҳоли сони ва урбанизация суръатларининг ошиши, ресурс сарфининг ошиши, тупроқ деградацияси, чўлланиш ва иқлим ўзгариши кузатилмоқда. Буларнинг барчаси инсон ҳаётига жуда салбий таъсир кўрсатади ва сув рэсурслари ва озиқ-овқат маҳсулотларининг кескин тақчиллигига олиб келади.

Ўзбекистон Республикаси бу жараёнлардан четда турмайди, мамлакатда экологик вазиятнинг кескин ёмонлашуви йил сайин кўзга ташланиб бормоқда. Сўнгги йилларда Республикамизда иссиқ ва қуруқ кунлар сони кўпайиб, табиий офатлар тобора кўпайиб бормоқда, бу эса лойқаланиш, захарли моддаларга тўйинган чанг бўронларининг тарқалиши, атмосфера ҳавосининг ёмонлашуви ва ичимлик сувининг сифати ўз ифодасини топмоқда.

Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги муаммолар ва бунинг натижасида инсон ҳаёти ва саломатлигини асраш атроф-муҳитни муҳофаза қилиш функцияларини амалга оширувчи давлат органлари, жумладан, прокуратура томонидан доимий диққат-эътиборда бўлишни талаб этади. Фуқароларнинг экологик ҳуқуқларини таъминлашда прокурор назорати муҳим рол ўйнайди.

Экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги қонун ҳужжатларининг бажарилишини прокурор назорати умуман прокурор назорати таърифининг композицион тушунчасидир. Унинг ўзига хос хусусиятлари ва вазифаларини белгилаш учун умуман прокурор назорати тушунчасини бевосита кўриб чиқиш лозим.

Прокуратура идоралари фуқароларнинг ҳуқуқлари камситилиши ҳолларига йўл қўймаслик мақсадида бошқарув ва контрол органларининг ҳуқуқий ҳужжатлари қонунийлигини назорат қилиб бориши зарур. Бу прокурорларнинг асосий вазифаси ва бурчидир.

Шу боисдан ҳам “Прокуратура тўғрисида”ги Қонуннинг (янги таҳрири) 4-моддасига мувофиқ, фуқароларнинг ҳуқуқ ҳамда эркинликларини таъминлашга қаратилган қонунлар ижроси устидан назорат қилиш прокуратура органлари фаолиятининг асосий йўналишлари тоифасига киритилди¹.

Прокурор назоратининг замонавий доктринасида назорат предметининг концепцияси бўйича турли нуқтаи назарлар мавжуд. Жумладан, М.Б.Смоленский ва И.А.Жилцов прокурор назорати остида (давлат фаолиятининг бир тури сифатида) прокурор фаолиятини тартибга солишга қаратилган жамоатчилик билан алоқалар соҳасини тушунадилар.

¹ Б.Х.Пўлатов. Қонунлар ижроси устидан прокурор назорати. Ҳуқуқ қўлланма.//адлия катта маслаҳатчиси К.С.Исмоилов умумий таҳрири остида. – Т. 2006. Ҳуқуқ ва бурч. 90-бет.

Прокурор назорати деганда, давлат номидан махсус ваколат-га эга бўлган мансабдор шахслар – прокурорлар томонидан қонун бузилиш ҳолларини ўз вақтида аниқлаш ва бартараф қилиш, айбдор шахсларни қонун билан белгиланган тартибда жавобгарликка тортиш билан қонунларни аниқ ва бир хилда бажарилишини таъминлашга қаратилган фаолияти тушунилиши лозим.

Прокурор назорати бир неча семантик маъноларга эга бўлган тушунчадир. Биринчидан, бу атама прокуратура – прокурор назоратининг асосий вазифасини англатади. Шу маънода бу атама прокуратуранинг Конституцияга ва қонунлар ижросини аниқ мувофиқлигини текширишга қаратилган аниқ фаолиятини англатади. Иккинчидан, бу атама ҳуқуқий фанлардан бири – “прокурор назорати”ни англатади. Учинчидан, бу атама юридик фанларнинг назорат ва прокуратуранинг бошқа фаолияти соҳасида юзага кэладиган жамоатчилик муносабатларини ўрганадиган филиалидан бирини англатади.

Бу ишда прокуратуранинг биринчи маънода қўлланилган ва Конституцияга риоя қилиш ва қонунлар ижросини таъминлаш фаолияти билан боғлиқ асосий вазифаси ўрганилади.

Шуни таъкидлаш лозимки, илмий доираларда прокурор назорати тушунчасини бэлгилаш унинг моҳиятидан кэлиб чиқади.

Илмий адабиётларда умумқабул қилинган ёндашув прокурор назорати концепсиясини унинг моҳияти ҳақидаги далилларга асосланган ҳолда кўриб чиқишдан иборат². Жумладан, Эмерик Коретага кўра, моҳият чекли борлиқнинг ички ташкил этувчи тамойили бўлиб, уни борлиқнинг бошқа мазмунларидан чегаралаб, ажратиб кўрсатиш орқали унинг муайянлигини ташкил этади³. Шундай қилиб, прокурор назорати тушунчаси унинг мазмун-моҳиятидан келиб чиққан ҳолда, яъни ушбу тушунчанинг нимага асосланганлиги ва мавжудлигига асосланиши лозим.

Юридик адабиётларда прокурор назорати тушунчасини бэлгилашда турли ёндашувлар мавжуд. Б.Х.Пуллатов қатъий назар, ҳар қандай давлат органлари, жамоат бирлашмалари ва мансабдор шахслар, фақат қонунга бўйсунди, Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ва унинг қўйи прокуратура томонидан амалга оширилаётган давлат фаолиятининг мустақил филиали сифатида прокурор назорати бэлгилайди, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қонунлар аниқ ва ягона амалга оширилишини назорат билдирди⁴.

О.М.Мадалиевнинг таърифига кўра, “Прокурор назорати Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва бошқа қонунларнинг ўз ҳудудида Ўзбекистон Республикаси номидан Давлат органи сифатида прокуратура томонидан амалга оширилган аниқ ва бир хилда бажарилишини назорат қилиш учун ўзига хос фаолиятдир⁵.”

² Бобров В.К. Прокурорский надзор. Учебник 3-е изд., М.: Юрайт, – 2016. – С.20.

³ Эмерих К. Основы метафизики. Киев: «Тандем», – 1998. гл. 3.2.3 «Сущность сущего».

⁴ Пуллатов Б.Х. Қонунлар ижроси устидан прокурор назорати. Учеб. пособие, – Т: «Ҳуқуқ ва бурч» 2006. с.6.

⁵ Мадалиев О.М. Прокурор назорати. Умумий қисм. Учебник, – Т: «Ilm ziyo» 2012. с.8.

А.Ю.Винокуров ва Ю.Э.Винокуров прокуратура назорати фақат прокуратура томонидан амалга ошириладиган давлат фаолиятининг бир тури бўлиб, Конституцияга ва амалдаги қонунларга риоя этилишини назорат қилишнинг ўзига хос ҳуқуқий воситалари билан текширишда ифодаланади. Прокурорларнинг назорат фаолияти қонунларнинг бузилишини аниқлаш, уларни содир этишга кўмаклашувчи ҳолатлар (сабаблар, шартлар)ни белгилаш, айбдор шахсларни аниқлаш, уларга кўмаклашувчи қонун ва ҳолатларнинг аниқланган бузилишини бартараф этиш ва айбдор шахсларни жавобгарликка тортиш бўйича қонунда белгиланган чоратadbирларни кўришда ифодаланади⁶.

Тадқиқот предметига бағишланган қатор илмий тадқиқотлар экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги қонун ҳужжатлари ижросини назорат қилиш консепсиясига торроқ таъриф беради.

Шундай қилиб, Т.Мирзаев экологик қонунчиликни амалга ошириш бўйича прокурор назоратини экологик қонунлар, уларнинг комиссия сабаблари ва шартларини белгилаш, тегишли ҳужжатлар ва маълумотларни талаб қилиш, текширишлар ва текширувларни ўтказиш, мансабдор шахслардан тушунтириш ёзувларини танлаш ва экологик қонунчиликнинг аниқланган бузилишларига жавоб бериш учун фаолият сифатида белгилайди⁷.

Г.С.Кириченко атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида тажрибали назорат қонун устуворлигини, бирлик ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида қонунийлик мустаҳкамлаш, инсон ва фуқаро экологик ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, ва қонуний экология соҳасида жамият ва давлат манфаатларини ҳимоя қилиш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида қонун ҳужжатларини бузилишини олдини олиш учун бир фаолият, дэб фикр билдирди⁸.

Бу таърифларнинг барчаси прокурор назоратига таъриф бериб, уни назорат ва назоратнинг бошқа турларидан ажратиб турувчи муайян хусусиятларни хусусан,

Прокурор назорати давлат номидан амалга ошириладиган, энг аввало, миллий мақсадларни кўзлайдиган ўзига хос фаолият соҳасидир;

Прокурор назорати-Республикада қонунни ҳимоя қилишга қаратилган давлат фаолиятининг мустақил, мустақил соҳасидир. Бу фаолиятни фақат ваколатли органлар, яъни прокуратура амалга ошириши мумкин. Шу билан бирга, Давлат ҳокимияти тармоқларидан мустақил равишда ушбу фаолиятни амалга оширишни назарда тутувчи ҳуқуқий нормалар прокуратурага давлат органлари тизимида мустақил ўрнини эгаллаш имконини беради.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қонунларининг Ўзбекистон Республикаси ҳудуди бўйлаб тўғри ва бир хилда бажарилишини назорат қилишни назарда тутувчи қоидалардан келиб чиққан ҳолда прокуратура томонидан амалга

⁶ Винокуров А.Ю., Винокуров Ю.Е. Прокурорский надзор. Учебник 3-е издание. – М.: Юрайт, 2016. – С.15.

⁷ Т.Мирзаев. Экологияга доир қонунлар ижроси устидан прокурор назоратининг тавсифи // Ўқув қўлланма, Т: «Янги аср авлоди». – 2000. С.47.

⁸ Кириченко С.Г. Прокурорский надзор за соблюдением природоохранного законодательства. // Автореферат дисс. на соискание учен. степ, кандидата юрид. наук. Екатеринбург., – 2003.

ошириладиган тадбирлар кенг ва ҳудудий ҳамда мазъерий асослар билан чегараланмайди;

Хулоса қиладиган бўлсак, прокурор назорати қонунларнинг бузилишини аниқлаш, уларни содир этишга кўмаклашувчи ҳолатлар (сабаблар, шартлар) ни белгилаш, жиноятчиларни аниқлаш, уларга кўмаклашувчи қонун ва ҳолатларнинг аниқланган бузилишини бартараф этиш учун қонунда белгиланган чора-тадбирларни амалга ошириш ва жиноятчиларни жавобгарликка тортишга қаратилган фаолиятдир.

References:

1. Б.Х.Пўлатов. Қонунлар ижроси устидан прокурор назорати. Ўқув қўлланма. //адлия катта маслаҳатчиси К.С.Исмоилов умумий таҳрири остида. – Т. 2006. Ҳуқуқ ва бурч. 90-бет.
2. Бобров В.К. Прокурорский надзор. Учебник 3-е изд., М.: Юрайт, – 2016. – С.20.
3. Эмерих К. Основы метафизики. Киев: «Тандем», – 1998. гл. 3.2.3 «Сущность сущего».
4. Пулатов Б.Х. Қонунлар ижроси устидан прокурор назорати. Учеб. пособие, – Т: «Ҳуқуқ ва бурч» 2006. с.6.
5. Мадалиев О.М. Прокурор назорати. Умумий қисм. Учебник, – Т: «Ilm ziyo» 2012. с.8.
6. Винокуров А.Ю., Винокуров Ю.Е. Прокурорский надзор. Учебник 3-е издание. – М.: Юрайт, 2016. – С.15.
7. Т.Мирзаев. Экологияга доир қонунлар ижроси устидан прокурор назоратининг тавсифи // Ўқув қўлланма, Т: «Янги аср авлоди». – 2000. С.47.
8. Кириченко С.Г. Прокурорский надзор за соблюдением природоохранного законодательства. // Автореферат дисс. на соискание учен. степ, кандидата юрид. наук. Екатеринбург., – 2003.